

פרק 6 – בשוך האש

כאשר נתקפה "ליברטי" מן האוויר ומן הים בשעות אחר הצהריים במזרח הים התיכון, היה עדיין בוקר בווינגטון. ב-0949 (1549 זמן מקומי)¹ נמצא הנשיא ג'ונסון בחדר השינה שלו בבית הלבן עם מזכיר העיתונות שלו, ג'ורג' כריסטיאן. וולט ויטמן רוסטאו, היועץ לביטחון לאומי, התקשר אליו בטלפון. רוסטאו יודע כי במרכז הפיקוד הצבאי הלאומי התקבל מסר "בזק" ב-0911 בטלפון ממפקד כוחות ארה"ב באירופה. "אדוני הנשיא", אמר רוסטאו לנשיא, "יש לנו דיווח בזק ממרכז הסיוור המשותף [בפנטגון], שאוניית ELINT (ביון אלקטרוני), "ליברטי", טורפדה בים התיכון. האוניה נמצאת 60 עד 100 מייל מצפון למצרים. מטוסי סיוור יצאו מהצי השישי. אין לנו ידיעות על הצוללת או על ספינת השטח שביצעה דבר זה. נמשיך לעדכן אותך."² הנשיא ג'ונסון פנה עתה לעבר ג'ורג' כריסטיאן וחזר על דברי רוסטאו. אחר כך הביט ישר בעיני כריסטיאן, ואמר חמור סבר: "ג'ורג', אם זאת התקפה רוסית, זו מלחמה."³

"ליברטי" הותקפה על ידי מטוסים ב-1400 בערך (0800 זמן ווינגטון) וטורפדה בערך ב-1435. בשעת ההתקפה, שייטו נושאות המטוסים של הצי השישי במרחק של יותר מ-530 מייל מאתר האירועים.

יום עמוס היה זה לנשיא, שעבד מאז 0745, כאשר מגש ארוחת הבוקר שלו הובא אליו לחדר השינה. הוא כבר קיים 11 שיחות טלפוניות, קיבל שדר אחד בקו החם,⁴ ונפגש עם איש סגל הבית הלבן, מרווין ווטסון. עם קבלת המסר על התקפת "ליברטי", הורה הנשיא לכנס מיד ישיבה של יועציו הבכירים לענייני המזרח התיכון בחדר המצב של הבית הלבן. בעוד היועצים מתכנסים, הזניק הצי השישי מטוסים להגנת "ליברטי". לא ברור אם המסר שציין: "מטוסי סיוור יצאו מהצי השישי", שהועבר על ידי רוסטאו לנשיא, התייחס למטוסים שכבר היו באוויר, או למטוסים שעמדו לזנק. קרוב לוודאי, שהמטוסים עמדו לזנק או שכבר נמצאו בתהליך ההזנקה. טיסת מטוסי הצי השישי מאזור כרתים לעבר זירת הלחימה הערבית-ישראלית הדאיגה מאוד את ג'ונסון, אשר סיכם לפני כן עם קוסיגין כי אין בכוונת שתי ארצותיהם להתערב במלחמה זאת. אוניות מלחמה סובייטיות רבות נמצאו בים התיכון, ובהן לפחות 6 אוניות איסוף מודיעין, וארה"ב ידעה שמידע על מטוסי קרב אמריקנים הטסים לכיוון אזור הלחימה יגיע לקרמלין זמן קצר לאחר ההמראה. ב-1100 אישר ג'ונסון מסר בקו החם, ששודר בשעה 1117 זמן ווינגטון ועידכן את ראש הממשלה קוסיגין, כי המטוסים נשלחים לאזור שבו טורפדה "ליברטי" לצורך בירור. "נודע לנו זה עתה", נאמר במסר החם, "כי 'ליברטי', אונית עזר, טורפדה ככל הנראה בשוגג על ידי כוחות ישראליים ליד פורט סעיד... אנו מבקשים ליידע אותך, כי המטרה היחידה של מבנה זה היא לערוך בדיקה, ומקווים כי תנקוט צעדים מתאימים לוודא כי הגורמים המתאימים יעודכנו."⁵ ג'ונסון הודאג מאוד. הוא לא רצה להתגרות בסובייטים.

ג'ונסון יצא את חדר השינה שלו ונכנס לחדר הסגלגל ב-1104 ביחד עם ג'ורג' כריסטיאן וסגן מזכיר העיתונות טום ג'ונסון. בדלת פגש אותם העוזר המיוחד לנשיא, מרווין ווטסון, וכולם מיד הלכו לחדר המצב שבקומה מתחת לחדר הסגלגל.⁶ ג'ונסון הגיע לשם ב-1106; כל אנשי הנשיא - שר החוץ דין ראסק, שר ההגנה רוברט מקנמרה, היועץ לביטחון לאומי רוסטאו, היועץ המיוחד מקג'ורג באנדי, השגריר לבריה"מ לוואלין תומפסון, ראש הוועדה המייעצת למודיעין לאומי קלארק קליפורד, והאיש מספר שניים במשרד החוץ, ניקולס קצנברך, כבר התאספו שם.⁷

עד לכניסת הנשיא לחדר המצב, לא התקבל מידע ממשי נוסף. האנשים שהתכנסו בחדר המצב לא ידעו מה שהנשיא כבר ידע. בחדר שררה אפוא אווירה מתוחה ביותר. מי תקף אוניית מלחמה של ארה"ב? המצרים? היה יסוד לטעון בבירור, כי יתכן מאוד שהיו אלה המצרים, שכן הם ניתקו את היחסים הדיפלומטיים עם ארצות הברית, שאותה האשימו בסיוע לישראל. אמנם אבדו לחיל האוויר המצרי ביום הראשון של הלחימה כמעט כל כוחותיו, אבל עדיין לו נותרו כמה מיגים, ולחיל הים המצרי היו כמה ספינות מלחמה. האם הותקפה "ליברטי" על ידי ברית המועצות? זאת היתה המסקנה הראשונה של מקנמרה,⁸ אם כי לא של קצינים בכירים בצי השישי. האם נכנסו הסובייטים לעימות לימין הערבים? ההיתה זאת התחלה של מלחמת עולם שלישית? איך על ארצות הברית להגיב? היכול המצב במזרח התיכון להסלים לחילופי אש גרעיניים?

בסביבות 1400 (0800 בווינגטון) כבר התפשטה במשל"ט חיל האוויר בקריה הידיעה שמטוסי חיל האוויר תוקפים אוניה מצרית ליד אל עריש. דיווחים על אש ועשן מיתמרים מהאוניה נשמעו ברמקולים של מכשירי הקשר של הבקרה, ולשמעם השתררה אופוריה. כמה מאנשי המטה פרצו בתשואות. אבל ב-1410, בתוך 10 דקות אחר כך, הפכה האופוריה באחת לאימה כאשר מוביל מבנה "רויאל" דיווח, שהסימונים בחרטום האוניה אינם בכתב ערבי, ובעקבותיה כי האות הראשונה היא C. איש לא ידע כי הוא טעה בזיהוי האות. אבל הכל במשל"ט ידעו שהאוניות הערביות מסומנות באותיות ערביות ומשום כך האוניה לא יכלה להיות מצרית. רבים ידעו בנוסף שהסובייטים הפעילו לפחות 6 אוניות איסוף מודיעין מול חופי ישראל, מצרים וסוריה, וכי אותות הקריאה של חלק מהאוניות הסובייטיות, אם לא של כולן, מתחילים באות הקירילית C.⁹ המועקה התחזקה כאשר הטרפדות חלפו בסמוך ל"ליברטי" בעקבות התקפת הטרופדו וסג"מ יפרח הבחין בדגל גדול, שנראה לו אדום, מבעד לעשן. איש צוות אחר בטרפדת קרא באורח שגוי את הסימון על חרטום "ליברטי" כאותיות רוסיות. מידע זה דווח למצפ"י בסטלה מאריס והועבר טלפונית למשל"ט חיל האוויר. "מלחמת החלומות" החלה להפוך לסיט.

התגובה המיידית של הקצינים במשל"ט חיל האוויר היתה, שבתקיפת אוניה סובייטית סיפקה ישראל לבריה"מ תירוץ להתערב במלחמה לימין הערבים המפסידים. כל הישגי צה"ל יאבדו עתה בעקבות התערבות כוחות צבא סובייטים. כעבור שעה קלה, ב-1520, אישרו הטרפדות את זיהוי האוניה כאמריקנית ולא סובייטית.¹⁰ ב-1530 בערך, לאחר רגעי מבוכה רבים, הסיקו הישראלים כי חיל הים שלהם טירפד זה עתה אוניה של צי ארה"ב. לדברי סא"ל מיכאל בלוק, קצין הקישור לנספחים הצבאיים הזרים, "גל עצום של הקלה שטף את הקריה".¹¹ למרבה האירוניה, אלה היו חדשות טובות הרבה יותר. עכשיו נדרש לבלוק ליידע את שגרירות ארה"ב על ההתקפה בשוגג.

מסר הבזק של אל"מ קסטל עם תז"ח 081414Z (1641 זמן מקומי, 1014 זמן ווינגטון) התקבל בבית הלבן מעט לפני 1100 שם.¹² המסר הובהל לחדר המצב. בינתיים, בטרם הגיע המסר לבית הלבן ואל חדר המצב, התנהל שם דיון מתוח. שר החוץ ראסק ושר ההגנה מקנמרה תארו באוזני מחבר ספר זה את הדאגה העמוקה שהעיקה על כל הנוכחים בחדר. ואז יידע אותם הנשיא במסר של קסטל. האווירה השתנתה בבת אחת. התוקפן היה ישראל. ארצות הברית לא נמצאה במצב מלחמה. הסובייטים לא היו מעורבים. אפשרות של מלחמה גרעינית ירדה מהפרק. לדברי ראסק, "גל של הקלה שטף את חדר המצב".¹³ מקנמרה התקשר עם ראשי המטות המשולבים בפנטגון והורה לשלוח מסר המבטל את אישור ראשי המטות "להשתמש בכוח".¹⁴ המטוסים כבר הוחזרו על ידי מפקד הצי השישי, תת-אדמירל מרטין, שקיבל את המסר של קסטל ב-1028 שעון ווינגטון, כמעט חצי שעה לפני שהתקבל בבית הלבן.¹⁵ הנשיא ג'ונסון עזב את הישיבה ב-1145 ונפנה לעניינים אחרים.

כשתת-אדמירל מרטין קיבל את הידיעה הראשונה על תקיפת "ליברטי" ב-8 ביוני, הוא נמצא על סיפון הסיירת "ליטל רוק", במזרח הים התיכון, ליד כרתים. "ליטל רוק" שטה יחד עם נושאות המטוסים "אמריקה" ו"סרטוגה", במבנה מוגן על ידי שיטות המשחתות שלהן. לצד המבנה האמריקני נמצאה אוניית המלחמה הסובייטית, שאלה שיגר תת-אדמירל מרטין 24 שעות לפני כן את הדרישה להפסיק להטריד את הצי השישי. לא רק האמריקנים, אלא גם הסובייטים האזינו לשידור הדיבור של "ליברטי" וידעו על תקיפתה המתנהלת במרחק כ-530 מייל משם. לאיש לא היה מידע נוסף על התקיפה. כל כוח צפה במשנהו, והאמריקנים תהו אם הגיע זמן לפתוח באש.

סטיארט מ. האריס, סגן בן 25 ששירת כקצין הקשר של שיטת משחתות 12 על סיפון המשחתת "דיוויס" (937 DD), זוכר כי 2 מטוסי סקייירידר A-1 של צי ארה"ב, חמושים היטב, חגו מעל המשחתת הסובייטית ששטה במקביל לנושאת המטוסים "סרטוגה".¹⁶ האמריקנים והסובייטים ניצבו פנים אל פנים, תותחיהם טעונים, אם כי אין כל תיעוד לכך שכוח כלשהו עבר לעמדות קרב.¹⁷ הרי ג'י סטטוס, עיתונאי של "יונייטד פרס אינטרנשיונל" (UPI) שהתלווה לצי השישי, חיבר את המסר הבא, תז"ח 082041Z יוני 67, ששודר כדיווח לעיתונות על ידי נושאת המטוסים "אמריקה": "זמן קצר לאחר שהתרחשה התקיפה ב-1500Z בערך, כוח משימה 60 של הצי השישי, שפעל במזרח הים התיכון בזמן המשבר במזרח התיכון, קיבל פקודה לעבור למצב שתיים, דרגה גבוהה של כוננות קרבית." לפתע התקבל במרכז הקשר ב"ליטל רוק" העתק של המסר מסא"ל קסטל לבית הלבן. סא"ל פרנסיס מ. (פרנק) סניידר, קצין הקשר של הצי השישי, אמר למחבר ספר זה: "גל של הקלה התגלגל מעל מפקדת הצי השישי, משהתברר כי תוקפי "ליברטי" היו ישראלים ולא סובייטים או מצריים".¹⁸

בשגרירות ארה"ב בקהיר שררה אותו יום אווירה מתוחה. בעקבות האשמת הנשיא נאצר, שמטוסים אמריקנים סייעו לישראל לתקוף את מצרים, הטיל אספסוף מצור על בניין השגרירות, והשגריר ריצ'רד נולטה, שזה עתה נכנס לתפקידו, לא ידע האם תמשיך ממשלת מצרים להפעיל כוחות צבא או משטרה כדי להגן על השגרירות. הידיעה הראשונית על ההתקפה על "ליברטי" העבירה צמרמורות בקרב סגל השגרירות - השגריר נולטה, סגנו דיוויד נס

והיועץ המדיני ריצ'רד ב. פרקר - שהיו בטוחים כי התוקפים אינם מצריים ולכן הניחו תחילה כי הם סובייטיים. כשהתקבלה הידיעה כי התוקפים ישראלים, לדברי פרקר, "גל של הקלה שטף את שגרירות ארה"ב בקהיר".¹⁹

ארצות הברית חשפה ב-8 ביוני 1967 את זהותם הישראלית של תוקפי "ליברטי" בהודעה לעיתונות שהפיצה הלשכה לענייני ציבור במשרד ההגנה.²⁰ ההודעה הבהירה כי אוניית מלחמה של ארה"ב, שהוגדרה כ"אוניית מחקר טכני של צי ארה"ב", נמצאה בטווח תצפית עין מהמלחמה, ולא למעלה מ-100 מייל משם, כפי שהודיעה ארצות הברית באו"ם יומיים קודם.

ארתור גולדברג, שגריר ארה"ב באו"ם, אמר במועצת הביטחון ב-6 ביוני, כי אוניות ארה"ב פעלו במרחק מאות מייל מאזור הלחימה. בנוסף, בהודעה שהפיץ משרד ההגנה לעיתונות ב-5 ביוני, ועוד אחת ב-6 ביוני, נאמר כי "נושאות המטוסים של הצי השישי ומטוסיהן נמצאו כמה מאות מייל מזירת הלחימה".²¹ ארצות הברית, במגמתה למנוע התערבות סובייטית אפשרית בפעולות האיבה, לחצה על נקיטת מדיניות של "בלי ידיים" על ידי שתי המעצמות. קרוב לוודאי, שכאשר הצהיר ארתור גולדברג מה שהצהיר, לא היה לו שמץ מושג כי "ליברטי" עשתה דרכה אל חוף סיני.

כתוצאה של תקרית "ליברטי", נתפסה ארצות הברית בקלקלתה. ההודעות הקודמות שלה נתגלו כבלתי נכונות, ועתה היה עליה כעת לתרץ כל זאת היטב לערבים ולסובייטים. בעקבות הידיעה כי "ליברטי" הפליגה מרוטה שבספרד לאזור הלחימה – מידע שנכלל בהודעה לעיתונות של משרד ההגנה ב-8 ביוני – פנה דרג בכיר ביותר בממשלת ספרד, שנדאגה מהאפשרות שספרד תיראה כתומכת במאמצי ארה"ב לטובת ישראל ונגד הערבים, בשאילתא לממשלת ארה"ב. במאמר מאת רוס נארק, שפורסם בעיתון "אל אלקזר" במדריד ב-9 ביוני, נטען כי בסיסה של "ליברטי" נמצא ברוטה. ממשלת ספרד עודכנה על ידי שגרירות ארה"ב במדריד, כי "ליברטי" נכנסה לרוטה רק לצרכי תדלוק. תגובה זו "ריצתה" את ממשלת ספרד, ואף על פי כן שיגרה השגרירות מברק "מידי" לשר החוץ של ארה"ב: "מבקש שהמשרד יזהיר דוברים ממשלתיים רשמיים להקפיד על זהירות מרבית בכל התייחסות לספרד במשברים הנוכחיים במזה"ת. וולקר".²²

ראשונים שנפגעו בארה"ב בעקבות התקרית היו היחסים הקרובים הממושכים בין יוג'ין רוסטאו, עוזר שר החוץ לענייני המזרח התיכון, לקלארק קליפורד, ראש הוועדה המייעצת לנשיא בענייני מודיעין חוץ. ב-9 ביוני נודעו רק מעט מפרטי התקרית, והוחל בחקירות. כבר בשלב מוקדם זה לא שררה הסכמה בין חברי המועצה לביטחון לאומי. בשיבה של המועצה לביטחון לאומי, טען קליפורד כי על ארצות הברית להתייחס לישראל כפי שהיתה מתייחסת לבריה"מ או לערבים אילו תקפו את "ליברטי".²³ יוג'ין רוסטאו הגיב בזעם על הצעת קליפורד וטען כי ארצות הברית אינה יכולה להתייחס למדינה שבה היא תומכת כפי שהיתה מתייחסת למדינה שעמה נותקו יחסים או למדינה שעמה יש לה יחסים רשמיים בלבד.²⁴

הנשיא ג'ונסון הטיל מיד על קליפורד משימה לחקור את התקרית ולדווח לו את ממצאיו. קליפורד ערך את חקירתו ללא עוזרים, ובעיקר הסתמך על משרד ההגנה לריכוז העובדות. מעל לחודש אחר כך, לאחר סקירת מסמכים שסיפק משרד ההגנה, הסיק קליפורד כי ההתקפה לא היתה פעולה מכוונת נגד אוניה שישראל ידעה שהיא אמריקנית. הדיווח של קליפורד נוסח בשפה בוטה ביותר והיה ביקורתי ביותר כלפי צה"ל. הדוח נותר חסוי עד 25 באוקטובר 1995, אז הוסר הסיווג מעליו ומעל מכתב הלוואי של קליפורד ל-וולטר רוסטאו.²⁵ מכתב הלוואי מרוסטאו לנשיא נותר חסוי עד 25 ביוני 1998.

באותו מכתב, שנחשף לבקשת מחבר ספר זה מכוח התקנה לחופש המידע, יידע וולטר רוסטאו את הנשיא כי "הוא [הדוח] מבוסס על עיון מוקפד באלפי דפים של עדויות". קשה להבין מדוע נותר מכתב זה חסוי 31 שנה לאחר מעשה. קשה גם להבין מדוע נקט קליפורד עמדה כה תקיפה בעניין ההתייחסות לישראל לאור העובדה, כי תמיד נחשב ידיו של ישראל. כששירת כעוזר בכיר לנשיא הרי טרומן ב-1948, התעמת קליפורד ראש בראש עם שר החוץ גנרל ג'ורג' מרשל ועם דין ראסק (שעבד במשרד החוץ אבל תפקידו טרם נקבע) שהמליצו לפני טרומן לא להכיר במדינת ישראל עם הכרזת העצמאות. כאשר מחבר ספר זה ראיין את דין ראסק ב-1989 ושוחח איתו על דוח קליפורד ועל כך שקליפורד הסיק כי תקיפת ליברטי לא היתה מכוונת, ראסק העיר: "הייתי מצפה, שקליפורד יעמוד לימין הציונים".²⁶ למרות שהמסקנה הסופית של קליפורד בדוח שלו נטתה לטובת ישראל, היחסים בין יוג'ין רוסטאו וקליפורד נותרו קרירים.

באורח אירוני, עמדתו של שר החוץ דין ראסק לגבי ההתייחסות לישראל היתה רכה יותר משל קליפורד. ראסק אוכזב קשות על שישראל יצאה להתקפת מנע ב-5 ביוני ולא המתינה עד שסגן נשיא מצרים זכריא מוחי א-דין יגיע

לוושינגטון ב-7 ביוני, לפגישה שראסק קבע עמו. ראסק היה משוכנע, שהיה ביכולתו ליישב את המשבר בדרך דיפלומטית. ב-8 ביוני 1967 נמצאו שגריר ישראל בארצות הברית, אברהם הרמן, וסגנו אפרים עברון, במשרד החוץ של ארה"ב לשיחות בעניינים הנוגעים למלחמה. הם לוו על ידי לושיוס באטל, מקודם שגריר ארה"ב במצרים, למשרדו של השר ראסק. השניים שהו מחוץ לשגרירות מאז הבוקר, ואותה שעה טרם קיבלו את הידיעה על תקרית "ליברטי". הם נדהמו לחלוטין כאשר ראסק, נזעם כולו, דרש מהם מידע על "ליברטי". ארשת פניו של ראסק זיעזעה את השניים, כי עד אז תמיד היה אדיב ונעים סבר. לבסוף סירב ראסק לקבל את ההסבר הישראלי והגדיר את ההתקפה כחסרת אחריות.

ככל ששרר מתח עצום בחדר המצב בבית הלבן, באוניית הדגל של הצי השישי, ובמפקדת צה"ל בתל אביב, המצב בקהיר היה כאוטי. היו רגשות אנטי-אמריקניים עזים כתוצאה מהכרזת נאצר שארצות הברית נלחמת במצרים לטובת הישראלים. ביטחון השגרירות האמריקנית היה נתון בספק. השגריר רוצ'רד נולטה הבריק למשרד החוץ בווינגטון: "כדאי שנפרסם מהר את הסיפור שלנו על טירפוד "ליברטי" וכדאי שזה יהיה טוב. נולטה.²⁷

משרד החוץ האמריקני קיבל שאילתות ממדינות מוסלמיות וממדינות אוהדות את צד הערבי, שביקשו לדעת מה עשתה "ליברטי" באזור הלחימה. המלחמה גרמה למדינות ערב לנתק יחסים דיפלומטיים עם ארצות הברית בקצב מעורר דאגה. ב-6 ביוני 1967, מצרים (רע"ם), סוריה (שהיתה חלק מרע"ם) ואלג'יריה נתקו את היחסים הדיפלומטיים עם ארצות הברית. ב-7 ביוני הלכו בעקבותיהן סודן, עיראק, מאוריטניה ותימן.

העובדה שאוניה של ארה"ב הותקפה באזור הלחימה במלחמת ששת הימים היתה יוצאת דופן בעליל. עשרות עיתונאים נמצאו על סיפון נושאת המטוסים "אמריקה" לקראת מסיבת עיתונאים, שנועדה לדון בשאלה האם ארצות הברית מעורבת ממש בעימות, כאשר התקבלה בצי השישי ידיעה ראשונה על תקיפת "ליברטי". כש"ליברטי" הגיעה למלטה, ביקשו עיתונאים וכתבים רבים להיפגש עם צוות האוניה. אבל מעט מעל 3 שעות לאחר התקיפה, הורה תת שר ההגנה סירוס ואנס, טלפונית, כי כל ההודעות לעיתונות על תקרית "ליברטי" יינתנו על ידי וושינגטון ולא על ידי מפקדי הצי השישי.²⁸ אחרי שסוכנות AP דיווחה ביום הגעת "ליברטי" לוואלטה, מלטה, כי קצין לא מזוהה בנושאת המטוסים "אמריקה" אמר: "אם לומר גליות, היא ["ליברטי"] נמצאה שם כדי לרגל בשבילנו. רוסיה עושה אותו דבר."²⁹ נשלח מווינגטון ל"אמריקה" מסר "להירגע". השר מקנמרה הוציא לעיתונות הודעה שצינה, בין היתר, כי "שמועות ודיווחים רבים רווחים על ההתקפה. למשרד ההגנה אין כל ראיות המאוששות כמה משמועות ודיווחים אלה. אחרים מבוססים כנראה על ראיות חלקיות, וחלקם נראים כמדויקים על יסוד המידע הנוכחי כאן, שאינו מושלם. כל עוד לא תהיה אפשרות להשיג את כל העובדות, לא תהיה עוד תגובה של משרד ההגנה."³⁰

סיפורים שונים ומשונים סופרו על ידי אנשי צוות רבים, ואחרים, על פקודת "חסימת פיות". השגריר לשעבר ג'יימס אי. אייקינס כתב:

במלטה, מרבית הקצינים והאנשים ששרדו רואיינו בכמה קבוצות על ידי אדמירל-משנה אייזק קיד, שהסיר בכל ראיון במופגן את הכוכבים מעל מדיו ואמר: "עכשיו ספר לי, גבר לגבר, כל מה שקרה." כולם עשו כך. ואז, שוב במופגן, הוא ענד את הכוכבים ואמר "עכשיו אני מדבר רשמית: לעולם, אני חוזר לעולם אין לשוחח על כך עם מישהו, אפילו לא עם נשותיכם. אם תעשו כך תועמדו לדין צבאי ותסיימו את חייכם בבית סוהר או גרוע מזה."³¹

כמה מן הסיפורים גלשו לקיצוניות. כך, למשל, שגריר מצרים מחמוד קאסם דיווח, כי נאסר על משפחות אנשי צוות שאבדו ב"ליברטי" לערוך להם טקסי זיכרון.³² אבל עם זאת, מחבר ספר זה לא הצליח לאתר מקרה מתועד של מישהו שהואשם, נשפט או הוענש לאחר שדיבר על תקרית "ליברטי".

כאשר התפשטו הידיעות על תוצאות המלחמה, נמלאו רוב העיתונים בדיווחים אופוריים נוסח סיפור דוד-נגד-גוליית, על הבסת הערבים בידי ישראל "במלחמת שישה ימים". מהדורת "ניוזוויק" מ-19 ביוני 1967 כללה בטור "פריסקופ" התייחסות ל"ליברטי". היה זה איזכור ראשון בכלי התקשורת לכך שתקיפת "ליברטי" היתה תקיפה מכוונת מצד ישראל על אוניה שידעה כי היא אמריקנית. שבוע אחר כך, ב-26 ביוני, הופיעה ב"פריסקופ" הכתבה "ליברטי": לכוונה בזרמים פוליטיים? שהציגה תיאוריה מרתקת.³³ ראשית, היא אישרה כי מקורות במשרד החוץ ובפנטגון תומכים בסיפור הישראלי, שההתקפה היתה תאונה מצערת. ולהלן נאמר עוד: "כמה מחברי הממשל החליטו לדבר

על אפשרות של תקיפה מחושבת מתוך סיבות פוליטיות חשובות, לדעתם. מדובר בחששות, שיכולת התמרון של דיפלומטים של ארה"ב במזרח התיכון תוגבל קשות אם לא תימצא דרך לצנן את הרגשות הפרו-ישראליים בארה"ב.³⁴

שבוע אחר כך (3 ביולי) כתב "ניוזוויק": "הצי לא חשף כל ראיות לכך, שההתקפה היתה משהו שונה ממשגה טרגי.... למעשה, ככל הנראה איש לא מפקפק בקביעה זאת – אפילו לא קהיר.³⁵ לפחות הפעם הישראלים דייקו כשאמרו שהפצצת האוניה.... היתה טעות.³⁶

כעבור שבעה שבועות (28 באוגוסט) נכתב ב"ניוזוויק" תחת הכותרת "יו.אס.אס 'ליברטי': טרגדיה של טעיות":

שר ההגנה מקנמרה מסכים שהצליפה מהאוויר על אוניית ארה"ב "ליברטי" בזמן המלחמה במזרח התיכון לא היתה מכוונת. הוא אמר באחרונה, בישיבה סגורה של וועדה של הקונגרס, כי "אין כל ראיות שהאנשים שתקפו את 'ליברטי' ידעו שהם תוקפים אונייה של ארה"ב". מקנמרה האשים בהתקפה "קשר לקוי וטעות בלתי נסלחת של טקטיקה מקצועית". הישראלים טרם דיווחו על החקירה שלהם-עצמם את התקרית שבה נהרגו 34 ימאים של ארה"ב.³⁷

גיליון "ניוזוויק" מ-4 בספטמבר 1967 דיווח, כי ישראל אינה עומדת להעמיד לדין צבאי איש מהטייסים או מאנשי חיל הים שירו על ליברטי.³⁸ ועדת חקירה ישראלית בראשות השופט החוקר ישעיהו ירושלמי פסקה, כי ליברטי הותקפה מפני שדמתה מאוד לאוניית אספקה מצרית, וכי כאשר נתבקשה להזדהות, ענתה "זהה עצמך תחילה".

נושא "ליברטי" ירד במהרה מהכותרות נוכח ידיעות מטרידות ומתמשכות מווייטנאם ודיווחים על מהומות גזעיות שפרצו בארצות הברית באותה עת. בתוך הממשל האמריקני התנהל ויכוח נוקב סביב השאלה מה צריכה ארצות הברית לחשוף לציבור על התקרית. פיל.ג'. גולדינג, עוזר שר ההגנה לענייני ציבור, הציע לפרסם את האמת כמות שהיא. משרד החוץ התנגד לחשיפה שכזו מתוך חשש להשפעה שלילית על יחסיה העתידיים של ארה"ב עם הערבים. טענה חזקה יותר נגד עמדת גולדינג השמיעה קהילת המודיעין. "ליברטי" ואחיותיה תוארו – למעשה הושוו – כ"אוניות עזר למחקר טכני כללי", והסוכנות לביטחון לאומי החשיבה אותן כבטוחות ובאורח כללי כמקובלות ברחבי העולם. הטיעון של NSA היה "בתור אוניות מחקר היתה לאוניות אלה גישה לנמלים רבים, שבהם לא יהיו רצויות אם יסומנו כאוספות מודיעין.³⁹ למרות ששר ההגנה מקנמרה צידד לכאורה בגישת גולדינג, שוכנע לבסוף לנקוט מה שהגדיר גולדינג מאוחר יותר כ"טיוח".⁴⁰

ב-8 ביוני הוציא משרד ההגנה הודעה לעיתונות, שנוסחה בידי גולדינג עצמו, שאמר: "אוניית מחקר טכני של צי ארה"ב, יו.אס.אס. 'ליברטי' (AGTR-5), הותקפה בסביבות 9 בבוקר (זמן וושינגטון) היום בערך 15 מייל מצפון לחצי האי סיני במים בינלאומיים בים התיכון. 'ליברטי' יצאה את רוטה בספרד ב-2 ביוני והגיעה למקומה הבוקר, כדי להבטיח תקשורת בין נקודות של ממשלת ארה"ב במזרח התיכון ולסייע בהעברת מידע על פינוי בני משפחה אמריקניים ואזרחים אמריקנים אחרים מארצות המזרח התיכון.⁴¹ כשנשאל ב-1991 על הודעה זאת, השיב ד"ר הרולד סונדרס, אשר ביוני 1967 נמנה עם מחלקת המזרח התיכון במועצה לביטחון לאומי: "לכל פעולה חשאית צריך להיות סיפור כיסוי, זה הסיפור שלנו.⁴² אבל סיפור הכיסוי על משימות 'ליברטי' לא צלח ביותר. רבים עדיין מגדירים אותו 'טיוח'.

חור הטורפדו בדופן ימין. צולם בוולטה, מלטה (צילום צי ארה"ב)

בנוסף להודעה בלתי מדויקת ומטעה זאת לעיתונות, הוציא משרד ההגנה הודעה לעיתונות מס' 594-67 ב-28 ביוני 1967, שכותרתה "סיכום של התנהלות ועדת החקירה של צי ארה"ב" ובה נכלל תמלול ערוך של עדות מפקד "ליברטי" לפני הוועדה. סיכום זה אינו מדויק. הוא מציין "עובדות" ומסקנות שלא מופיעות בשום מקום ברישומי ועדת החקירה, וחסרות בו עובדות ומסקנות עיקריות ומשמעותיות, המציגות את ההודעה באור שונה

לגמרי. עדיין לא ידוע מי חיבר הודעה זאת. אם משווים אותה למימצאים ולמסקנות של ועדת

המבנה העילי של "ליברטי" - עדות מובהקת לעוצמת התקיפה (צילום צי ארה"ב)

החקירה, מתברר מיד כי תוכנה הוא פרי דמיונו של המחבר יותר מאשר דיווח מדויק של מימצאי הועדה ומסקנותיה.

ההערכה שאוניות איסוף מודיעין מדגם "ליברטי" בטוחות ומקובלות בכל מקום בעולם התנפצה כעבור פחות משנה, כאשר ב-23 בינואר 1968, יו.א.ס.א. "פואבלו", אונית עזר למחקר סביבתי (AGER) דומה ל"ליברטי", נתפסה על ידי הצפון-קוריאנים ליד חופי קוריאה הצפונית, למרבה המבוכה הנוספת של ארצות הברית.⁴³ אין ספק, כי הפעלת אוניות כמו "ליברטי" ו"פואבלו" היתה בגדר סיכון מחושב. רק ל-NSA היו הנתונים החיוניים לקביעה האם המודיעין שנאסף על ידי אוניות אלה הצדיקה את מחיר אסונות "ליברטי" ו"פואבלו".

בבוקר יום שישי, 9 ביוני 1967, חברו "דייוויס"

(DD 937) ו"מאסי" (DD 778), שתי משחתות של הצי השישי, אל ליברטי. שתי המשחתות, יחד עם נושאות המטוסים של כוח משימה 60, נמצאו ליד כרתים, כ-500 מייל צפונית-מערבית למיקום "ליברטי" בשעת התקיפה. לאחר שייט כל הלילה במהירות 30 קשר, הגיעו המשחתות עם שחר ל"ליברטי", שעמדה דוממת במים.⁴⁴ טורפדו תוצרת גרמניה פוצץ בדופן "ליברטי" חור גדול דיו למעבר אוטובוס דרכו. ההערכה הראשונית היתה שממדי החור הם 9 X 6 מטרים, אבל כשהחור נמדד, נמצא שממדיו מעל 12 X 12. הטורפדו פגע באוניה בדופן ימין, מעט לפני הרוחבית. זאת היתה פגיעה ישירה במדור NSA - מדור "שושן" - שגרמה למות 25 אנשים בתוכו. כמה מאנשי צוות "ליברטי" טוענים בתקיפות, שהטורפדו הישראלי כוון במדויק למדור NSA כדי להוציאו מכלל פעולה. אבל הנחה זו של דיוק היורים עומדת בסתירה גמורה לעובדה, שארבעת הטורפדות הישראליים האחרים החטיאו לגמרי.⁴⁵

נזקי הדף וחורי קליעים ניכרו ברוב המשטחים העליונים של "ליברטי", והיא נטתה ימינה 9 עד 10 מעלות. אמצעי הקשר שלה היו מוגבלים מאוד. המשימה הראשונה, פינוי הנפגעים, בוצעה אותו יום על ידי מסוקים שהמריאו מנושאת המטוסים "אמריקה". רוב אנשי הצוות ששרדו היו מוכים הלם ואפסית כוחות. האנשים שלא נפגעו, וכמה פצועים קל, נותרו על האוניה וסייעו בפעולת החילוץ.

סרן פול אי. טובין, קצין המכונה של "דייוויס", עלה על סיפון "ליברטי" ופיקח על בקרת הנזקים ותיקוני מכונאות ב"ליברטי".⁴⁶ כשטובין עלה על הסיפון הוקצה לו תא מגורים. למרבה הצער, היה זה תאו של סרן סטיפן טות, בן כיתה לשעבר של טובין באקדמיה של הצי, שנהרג על הגשר בתקיפת האוויר.

לאחר שבע שעות בקרת נזקים ותיקונים בפיקוחו של טובין, קבעו אנשיו מ"דייוויס" והצוות הנותר של "ליברטי", שפעלו יחדיו כצוות חילוץ, כי המיכלים והחללים שליד הקוור לא נפגעו. לפי חישוביהם היו שוליים מספיקים של יציבות רוחבית לוודא "מומנט יישור" מתאים במקרה של מזג אוויר קשה. חלק מ-945,000 הליטרים של הסולר שנותרו הועבר מצד ימין לצד שמאל, והאוניה יושרה ויוצבה. מכונאי "דייוויס", יחד עם צוות המכונות של "ליברטי", החלו לטפל במנוע הקיטור ולבדוק אם תוכל "ליברטי" לנוע בכוחות עצמה. לאחר שדבר זה בוצע, פקד אדמירל מרטין על "דייוויס" ללוות את "ליברטי" למפרץ סודה בכרתים לתיקונים ארעיים. בהיותה בדרך, שונה היעד של "ליברטי" לנמל וולטה במלטה, שם היה זמין מבדוק יבש.

בתוך כך, בזמן ההפלגה, שיפצו החשמלאים את מערכת החשמל של האוניה. זה בוצע במהירות מדהימה, ובתוך שעות שוקמו

סירת המנוע של "דייוויס" שטה אל "ליברטי" (צילום צי ארה"ב)

התאורה והאוויר. גוררת הצי "פפגו" (ATF 160), הגיעה אל "ליברטי", אבל לא הצטרפה לגרור אותה שכן טובין הצליח לשקם את מערכת ההינע. רוב המערכות החיוניות של האוניה, כולל הג'ירו המרכזי ורשת הטלפון מופעל-דיבור ומשאבת שטיפה ואש ראשית, שוקמו בזמן השיט האיטי למלטה

משהחלה "ליברטי" להפליג למלטה, משך אפקט יניקה כמויות גדולות של שפוכת אל מחוץ לאוניה בעד החור של הטורפדו. היתה דאגה רבה שמא יצופו מסמכים סודיים החוצה - בעיקר מפתחות ההצפנה ומסמכים קריפטולוגיים אחרים. בכל הדרך למלטה ננקטו אמצעי זהירות למניעת איסוף מסמכים משובל "ליברטי" על ידי אוניה כלשהי, בעיקר על ידי אוניות מלחמה סובייטיות,⁴⁷ "פפגו" שיטה קרוב לירכתי "ליברטי" ואספה וסיננה כל מה שניתן שנשטף מבעד לחור. 150 מייל ממזרח למלטה התחזקה הרוח והורעו תנאי הים, וקולות מוזרים נשמעו מהאזור הפגוע של האוניה. טובין נזכר מאוחר יותר: "המחיצה בצד הקדמי של המדור המוצף גנחה בצורה ברורה כשלחצי ההתקמרות והתקערות עיוותו את מבנה האונייה. נמצא שהקולות המשונים היו רעש גלים מתנפצים והחבטה של שולחנות, כיסאות וציוד שטולטלו בכוח רב בתוך המדור."⁴⁸

האוניה הוואטה כדי לאפשר תמיכה וחיזוק. מאמצים אדירים אלה צלחו. לבסוף, מקץ יום, נרגע מזג האוויר ו"ליברטי" נכנסה לוולטה. סרן טובין עוטר בכוכב הארד על פעילות ראויה לשבח בהבאת "ליברטי" בביטחה לנמל.

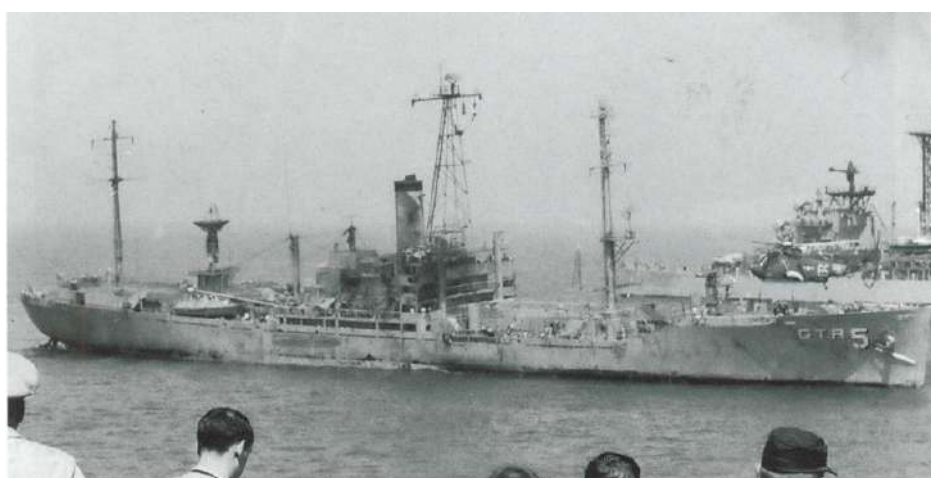
"ליברטי" יום לאחר התקיפה, נוטה בבירור לימין. מסוק SH-3 המרחף ליד החרטום מחלץ נפגעים להעברה ל"אמריקה". "דגל החג" הגדול, שממדיו 2 X 4 מטרים, גדול למעלה מפי-שתיים מהדגל שהיה תלוי בתחילת התקיפה מהאוויר. גם הדגל הגדול יותר נראה קטן בהשוואה לגודל האוניה (צילום צי ארה"ב)

"ליברטי" שטה באיטיות בכוח עצמה כ-14 שעות לאחר התקיפה (צילום צי ארה"ב)

"ליברטי" בהגיעה לוולטה, מלטה (צילום צי ארה"ב)

מלחי "אמריקה" משקיפים על האוניה המצולקת והנוטה על צידה. מסוק המפנה הרוגים ופצועים מסיפון "ליברטי" אל נושאת המטוסים נראה בבירור בשני הצילומים. ברקע: סיירת הטילים המונחים "ליטל רוק", אוניית הדגל של הצי השישי (צילומים: צי ארה"ב)

"ליברטי" בהגיעה לוולטה, מלטה (צילום צי ארה"ב)

- 1 הידיעה הועברה ל-NSA ב-0915 זמן וושינגטון (1515 זמן סיני).
- 2 כמנהגו, רשם היועץ לבטחון לאומי ו. ו. רוסטאו מזכר של שיחה, שבו רשם יום ה' 8 ביוני, 1967, 9:50 בבוקר. ראו גם מסר ממפקד הצי השישי 081250Z יוני 67.
- 3 ראיון טלפוני של מחבר ספר זה עם ג'ורג' כריסטיאן ב-19 ביולי 1991. כריסטיאן נמצא באוסטין, טקסס.
- 4 בסופו של דבר נשלחו 4 מסרים בקו החם ב-8 ביוני 1967: ב-0948, מקוסיגין אל ג'ונסון על מצב הפסקת האש במזרח התיכון; ב-1100, מג'ונסון אל קוסיגין על המטוסים שבדרכם ל"ליברטי"; ב-1135, מג'ונסון אל קוסיגין על הפסקת האש; וב-1220, מקוסיגין אל ג'ונסון על "ליברטי". כל הזמנים לפי שעון וושינגטון.
- 5 מסר בקו החם מהנשיא ג'ונסון אל הו"ר קוסיגין ב-8 ביוני 1967. הסובייטים קיבלו אותו ב-1124 זמן וושינגטון.
- 6 מרווין ווטסון שירת כעוזר מיוחד לנשיא ג'ונסון מינואר 1965 עד אפריל 1968. בתקופה זאת שימש כמזכיר, כיועץ מדיני, וכראש מטה. באפריל 1968 מונה על ידי ג'ונסון לשר הדואר.
- 7 יומן יומי של הבית הלבן, 8 ביוני 1967
- 8 Phil G. Goulding, *Confirm or Deny: Informing the People on National Security* (New York: Harper & Row, 1970), 97.
- 9 כ-20 ספינות איסוף מודיעין סובייטיות מדגם "מירני" נבנו בין 1962 ו-1967 (Polmar, Norman. *Guide to the Soviet Navy*. 12th ed. Annapolis, Md.: Naval Institute Press, 1986). תצלומים רבים של אוניות אלה אחרי 1967 מראים סימוני גוף CCB, שבקירילית הם SSV. מחבר ספר זה לא הצליח לאתר צילום מ-1967, אבל קציני צה"ל רבים אמרו לו שאוספות המודיעין הסובייטיות סומנו כך ב-1967.
- 10 יומן המלחמה של פלגת סט"רים 914: "1520 - זיהוי האוניה כאמריקאית, נוטה על צידה הימני."
- 11 ראיונות של מחבר ספר זה עם סא"ל מיכאל בלוך ב-14 באוגוסט 1989, 14 בינואר 1990, 16 ביוני 1990, 10 ביוני 1992, ו-6 ביוני 1993 – כולם בתל אביב.
- 12 מקסטל לבית הלבן ולאחרים, 081414Z.
- 13 ראיון של מחבר ספר זה עם דין ראסק ב-5 באפריל 1989 באתונה, ג'ורג'יה.
- 14 מסר "בזק" מראשי המטות המשולבים 081529Z יוני 1967. תוכן המסר מציין שלפני כתיבתו בוצעה שיחת טלפון טרנס-אטלנטית מסגן ראש המבצעים של הצי אל המשנה למפקד כוחות ארה"ב באירופה. יש להניח, שמטרת שיחה זאת הייתה להעביר מטה בשרשרת הפיקוד את הידיעה כי אין עוד צורך בהפעלת כוח וכי יישלח מסר שמאשר זאת. סביר גם שסגן ראש המבצעים של הצי כבר ידע שמפקד הצי השישי כבר הוציא פקודות החזרה למטוסים.
- 15 מסר "בזק" ממפקד הצי השישי אל מפקד הכוחות הימיים של ארה"ב באירופה 081439Z יוני 67.
- 16 סביר יותר, שזיכרון זה הוא מיום אחר ולא מ-8 ביוני 1967, שכן איש מטייסי הסקייירידר A-1 שרואיינו לא זוכר שטס מעל משחתת סובייטית ב-8 ביוני (יום שלא תוכננו בו טיסות), בעוד שהיו דיווחים אחרים שמטוסי A-1 ביצעו סוג זה של פעולות נגד המשחתות הסובייטיות בימים אחרים.
- 17 אין תיעוד כלשהו, שמציין כי הצי השישי או האוניות הסובייטיות עברו לעמדות קרב כשנתקבלה הידיעה על אודות "ליברטי". ידוע שהצי הגביר את רמת הכוננות שלו למצב 3 כשפרצה המלחמה ב-5 ביוני וכי ב-8 ביוני המצב כבר היה רגוע יותר. נושאת המטוסים "אמריקה" חזרה לבצע אימונים, לרבות תרגיל SLOP (התוכנית המבצעית הכוללת למלחמה גרעינית), שכלל אימון בשיגור נשק גרעיני – שהתנהל כאשר הגיע הידיעה הראשונה על תקיפת "ליברטי".
- 18 ראיון עם פרנסיס סניידר ב-6 באפריל 195 בקיימברידג', מסצ'וסטס.
- 19 ראיון של מחבר ספר זה עם השגריר ריצ'רד ב. פרקר ב-8 בספטמבר 1997 בווישינגטון הבירה.
- 20 102-103, Goulding, *Confirm or Deny*.
- 21 הודעה לעיתונות 550-67 של משרד ההגנה מ-6 ביוני 1967.
- 22 מברק נכנס 101415Z יוני 67 משגרירות ארה"ב במדריד אל שר החוץ, ושינגטון הבירה (אוסף מסמכי משרד החוץ של מחבר ספר זה, מס' 452, גם 458). המברק חתום "ווקר". באותו זמן שגריר ארה"ב בספרד היה אנג'ל'ר בידל דיוק. בהעדרו, סגן השגריר או ממלא מקומו היה חותם בדרך כלל על מסרים. לא אותר "ווקר" שחתם על מסר זה.
- 23 המועצה לביטחון לאומי קיימה ישיבה מיוחדת ב-1830 ב-9 ביוני 1967 בחדר הקבינט בבית הלבן. על גבי המזכר המודפס לצורכי תיעוד שורבט בכתב יד פרוטוקול של הפגישה. המסמך הוא מסמך מס' 100 של המועצה לביטחון לאומי מספריית לינדון ביינס ג'ונסון באוסטין, טקסס. קלארק קליפורד תועד כמי שאמר: "הדאגה שלי היא שאיננו קשוחים מספיק. לטפל כאילו הערבים או בריה"מ עשו זאת." דין ראסק מתועד כמי שאמר: "עשה מה שנורמלי".
- 24 ראיון של מחבר ספר זה עם יוג'ין ו. רוסטאו ב-29 באפריל 1992 בווישינגטון הבירה.
- 25 ו.ו. רוסטאו (נפטר ב-13 בפברואר 2003) ויוג'ין ו. רוסטאו (נפטר ב-25 בנובמבר 2002) היו אחים.

- 26 ראיון של מחבר ספר זה עם דין ראסק ב-5 באפריל 1989 באתונה, ג'ורג'יה.
- 27 מברק "בזק" משגרירות ארה"ב בקהיר, 081545Z, אל שר החוץ, וושינגטון הבירה.
- 28 מסר "שמור" 081517Z ממפקד הכוחות הימיים של ארה"ב באירופה אל מפקד הצי השישי.
- 29 Goulding, *Confirm or Deny*, 124.
- 30 שם. ראו גם חלק של הודעה לעיתונות שאושרה על-ידי השר מקנמרה, שם, 130. הודעה זאת הוגדרה על ידי כתב "שיקגו טריביון" פרד פר: "אחד מקטעי הפרוזה המסקרנים ביותר שיצאו אי-פעם ממשד העיתונות של משרד ההגנה."
- 31 James E. Akins, "The Israeli Attack on the USS *Liberty*, June 8, 1967, and the Thirty-two-Year Cover-up That Has Followed," *Washington Report on Middle East Affairs*, December 199, 28-34. איש צוות "ליברטי" פיליפ פ. טורני סיפר למחבר ספר זה סיפור דומה בשיחה טלפונית ב-3 בנובמבר 1997, וג'יימס במפורד חזר על הסיפור בספרו *Body of Secrets* (New York: Doubleday, 2001), 228.
- 32 ראיון של מחבר ספר זה עם השגריר בדימוס מחמוד קאסם ב-18 באוקטובר 1994, במרכז הלאומי ללימודי המזרח התיכון, קהיר.
- 33 "Periscope," *Newsweek*, June 26, 1967, 12.
- 34 "Periscope," "Ahead of the News, Sinking the *Liberty*: Accident or Design?" *Newsweek*, June 19, 1967, 21.
- 35 ב-13 ביוני 1967, 5 ימים לאחר התקיפה, פורסם בעמוד הראשון של "אל-אהרם" בקהיר, במאמר שכותרו "תפקיד האוניה האמריקנית שישראל תקפה בטעות [הדגשת המחבר] ליד סיני היה ליירט מסרים מוצפנים מחדר המבצעים, לפענח אותם ולשדר אותם מיידית." במאמר נכתב: "הוכח שמשימת האוניה האמריקנית 'ליברטי', שהפליגה 15 מייל מעבר לחוף סיני, היתה ליירט את השדרים שנשלחו מחדר המבצעים של חזית סיני, לפענח אותם ולשדרם. האוניה היא 'אוניית הריגול' המודרנית ביותר של הצי השישי האמריקני, מצוידת במתקנים אלקטרוניים ויכולה להתקשר עם כל מקום בעולם באמצעות לוויינים.
- נוכחות האוניה לא התגלתה עד לאחר שנפגעה בטעות [הדגשת המחבר] מסירות טורפדו ישראליות."
- 36 "Armed Forces: Finis," *Newsweek*, July 3, 1967, 24.
- 37 "Periscope," "Inside Story," *Newsweek*, August 28, 1967, 14.
- 38 "Periscope," "Ahead of the News," *Newsweek*, September 4, 1967, 11.
- 39 Goulding, *Confirm or Deny*, p. 101.
- 40 שם, 137.
- 41 שם, 102.
- 42 ראיון טלפוני של מחבר ספר זה עם ד"ר הרולד סונדרס ב-28 במרס 1991. ד"ר סונדרס נמצא בווינגטון.
- 43 ההסבר הפשוט ביותר של ההבדל בין שני סוגי אוספי המודיעין הוא שעל AGTR הוטלו משימות לאומיות, בעוד שמשימות AGER הוטלו על ידי הצי. להסבר מפורט יותר של ההבדלים בין "פואבלו" ו"ליברטי", ראו: Trevor Armbrister, *A Matter of Accountability* (New York: Coward McCann, 1970), chap. 10.
- 44 היו דיווחים, ש"ליברטי" נעה במהירות 2 עד 3 קשר, אבל אם נותרה ללא מים לקיטור, כפי שגם דווח, סביר יותר כי עמדה דומם במים.
- 45 במלחמת יום הכיפורים אחד משלושה מבני פנטום F-4 ישראלים עשה דרכו בניווט משוער (DR) מעל לעננים לקירבת דמשק בירת סוריה. שני מבני הפנטום האחרים שהוקצו לאותה מטרה נטשו את משימתם. המבנה שהתעקש להמשיך צלל מבעד לעננים והטייסים מצאו את עצמם ליד מפקדת הצבא הסורי. הם הטילו את פצצותיהם, נסקו מבעד לעננים וחזרו לבסיסם. הפצצות פגעו בקומות העליונות של המפקדה. ללא ידיעת התוקפים, הסורים הביאו למפקדתם כמה שבויי מלחמה ישראלים שהוחזקו בזמן התקיפה במרתף הבניין. רבים בחיל האוויר הסורי טוענים מאז ועד היום, שהפצצות כווננו במיוחד לקומות העליונות על מנת שלא לפגוע בשבויים הישראליים שבמרתף. ראו: Merav Halpern and Aharon Lapidot, *G-Suit: Combat Reports from Israel's Air War* (London: Sphere Books, 1990), 106. לפיכך, חליפת לחץ. משרד הביטחון - ההוצאה לאור). סיפור זה, כמו הסיפור על הטורפדו הישראלי שכונן במתכוון אל מדור NSA, מקורו באגדה על צה"ל החף מטעויות. מי שרוצים להאמין לסיפורים אלה לעולם לא ישתכנעו אחרת, ככל הנראה.
- 46 פול טובין התקדם לדרגת אדמירל משנה. הוא שירת כאוקיינוגרף של הצי לפני שפרש ב-1998.
- 47 בנקודה זאת לא ידע צי ארה"ב, שמפתחות הצפנה אלה ככל הנראה כבר נחשפו, מאחר שנמכרו לסובייטים על ידי משפחת ווקר – משפחה של אנשי צי שכללה את נגד בכיר ג'ון א. ווקר הבן, אחיו, רס"ן ארתור ג'. ווקר, ובנו, פקיד שלישי מייקל ווקר. נורמן פולמר ותומס ב. אלן הביעו דעתם, כי: "מקרה ווקר היה ככל הנראה פרשת הריגול הגדולה והמזיקה ביותר בתולדות

Norman Polmar and Thomas B. Allen, "*The Spy Book*" (New York: Random House, 1997), צי ארה'ב. "ראו, 516, 585-88, 609.

Paul E. Tobin, "Comment and Discussion, The Violation of the *Liberty*," *United States Naval Institute* ⁴⁸
Proceedings, December 1978, 104-7.